

jezik, odnosno lokalni govori, što autorica pomno obrađuje donoseći pregled istraživanja jezika i dijalekata kroz vrijeme te recentna istraživanja dijalekata u Istri. Ističući blisku vezu govora i identiteta, Ivona Orlić promišlja na kraju ovoga dijela kako bi se istarski dijalekti mogli ponuditi turistima da im se približi kultura regije koju su posjetili. Slijedi analiza tradicijske glazbe i plesa Istre te odnos prema turizmu. U dijelu posvećenom prehrani autorica se posvetila analizi odnosa identiteta i prehrane, posebno naglašavajući odnos tradicijske prehrane i turizma. Analizirala je njihovo preplitanje i posljedice kakve je taj odnos imao na današnju ponudu hrane u Istri.

Knjiga završava poglavljima „Zaključna razmatranja“ (199-204) i „Epilog“ (205-206), gdje je na inzistiranje autorice uvršten samo malen dio elektroničke prepiske između autorice i urednice Olge Orlić, recenzentica Jadranke Grbić Jakopović i Sandija Blagonića te Marka Ljubešića i Ive Pleše. Ta prepiska daje samo malen uvid u količinu posla koji je bilo potrebno obaviti da bi se knjiga pripremila za tisak.

Tanja Kocković Zaborski

Nevio Šetić, *Ostvarenje suvremene hrvatske države: od pojave višestranačja 1989. do nastanka samostalne, međunarodno priznate i teritorijalno cjelovite Republike Hrvatske*, Pula: Geaidea / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2013., 486 str.

Iz pera hrvatskoga povjesničara Nevija Šetića izišlo je 2013. djelo *Ostvarenje suvremene hrvatske države* s ciljem prikazivanja okolnosti u kojima se odvijao proces hrvatskoga državnog osamostaljenja. Međutim, zbog niza subjektivnih stavova i rečenica koje podsjećaju na retoriku hrvatske političke scene devedesetih godina 20. st., neizbježno se čitatelju nameće pitanje u kolikoj se mjeri ovo djelo može ubrojiti u objektivnu znanstvenu ili stručnu literaturu.

„Uvod“ (9-50) je autoru poslužio za kratak pregled povijesti hrvatskoga naroda i hrvatske državnosti. Osvrnuo se na ulazak hrvatske države u personalnu uniju prvo s Ugarskom, a kasnije s Habsburškom Monarhijom. Iznoseći osvrt na ove događaje, autor je posebno istaknuo elemente koji su potvrđivali kontinuitet hrvatske državnosti poput organizacije teritorijalne uprave i sudstva, formiranja i upotrebe vlastite feudalne vojske (u

slučaju personalne unije s Ugarskom) te obavezne krunidbe habsburškoga vladara kraljevskom Krunom sv. Stjepana, što je značilo da Habsburgovci priznaju „državnost Kraljevine Ugarske i državnost s njom od 1102. godine združene Kraljevine Hrvatske.“ Jednaku ulogu autor je dodijelio i Hrvatskoj pragmatičnoj sankciji iz 1712., kojom je, prema Šetiću, Kraljevina Hrvatska „kao državopravni subjekt pokazala svoje pravo i na samostalno odlučivanje.“ Međutim, sam napominje kako su se hrvatski staleži i redovi osjetili pozvanima da se izjasne o tom pitanju, dakle nisu bili pozvani da iznesu svoje mišljenje, a u prilog tome ide i činjenica kako je car Karlo donio svoju Pragmatičnu sankciju godinu dana poslije. Autor je bio neoprezan s formulacijom kako su se u nametanju njemačkoga jezika kao službenoga u javnim ustanovama usprotivili i Hrvati i Mađari, čime se stječe dojam o protivljenju cjelokupnoga hrvatskog naroda, a ne hrvatske staleške nacije čiji je nositelj bilo plemstvo.

Prvo poglavlje „Socijalističke zemlje Europe do demokratskih promjena“ (51-98) bavi se državama bivšega Istočnog bloka počevši od perjanice SSSR-a i nastavljajući s Poljskom, Istočnom Njemačkom, Mađarskom, Rumunjskom, Čehoslovačkom i Albanijom. Zatim se autor osvrnuo na političko i vojno povezivanje europskih socijalističkih zemalja pod vodstvom SSSR-a, „gibanjima koja su najjasnije upućivala na nestabilnost i jednolumlje komunističke arhitekture“, a naposljetku je završio opisivanjem sloma europskih komunističkih sustava u zemljama istočnoga lagersa. Šetićev opis procesa sloma društveno-političkoga sustava u Sovjetskom Savezu i ostalih europskih komunističkih sustava temelji se, kako sam napominje, na pisanju i obavijestima iz zagrebačkih dnevnih novina *Vjesnik* i *Večernji list*, a ne na stručnoj literaturi, čime se potpuno izgubila objektivnost analize složenoga povijesnog procesa.

Drugo poglavlje „Potresi i raspukline u društveno-političkom životu jugoslavenske socijalističke države“ (99-164) analizira ulazak i položaj Hrvatske u drugoj Jugoslaviji. Autor objašnjava kako Hrvatska nije mogla proglasiti samostalnost 1918. i 1945. zbog nepovoljnih političkih okolnosti. I u ovom poglavlju donose se podaci kojima se traži potvrda kontinuiteta hrvatske državnosti, poput Ustava Narodne Republike Hrvatske iz 1947., kojim se ona definira kao narodna država republikanskoga uređenja, a njezin Sabor kao predstavnik narodnoga suvereniteta i vrhovni organ državne vlasti NR Hrvatske. Taj kontinuitet potvrđuju i Ustavi iz

1963. i 1974. godine. Šetić se osvrnuo i na progone i kažnjavanje političkih protivnika, poput Alojzija Stepinca i Andrije Hebranga. Naposljedku se u ovom poglavlju dotaknuo i porasta srpskoga radikalnog nacionalizma, krize jugoslavenskoga sustava i raspada Saveza komunista Jugoslavije nakon 14. izvanrednog kongresa 1990. godine.

U trećem poglavlju „Osnivanje nekomunističkih stranaka u Hrvatskoj i njihova pobjeda na izborima 1990. godine“ (165-191) Šetić se bavi korijenima višestranačja u Hrvatskoj počevši od Hrvatske skupine Međunarodne helsinške federacije osnovane 1988., koju su sačinjavali bivši politički zatvorenici i ljudi koji će oblikovati cjelokupan život hrvatske države devedesetih godina 20. stoljeća, poput Franje Tuđmana, Dražena Budiše, Vlade Gotovca i Vladimira Šeksa, nastavljajući do osnivanja Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), iako napominje da je prva nekomunistička stranka u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj bio Hrvatski socijalno-liberalni savez, osnovan u svibnju 1989. godine. Ukratko je iznio okolnosti koje su pratile osnivanje HDZ-a te je usput u sažetom obliku predstavio programsku deklaraciju Osnivačke skupštine HDZ-a. Govoreći o prvim višestranačkim izborima u SR Hrvatskoj propustio je opširnije predstaviti ostale stranke koje su sudjele na tim izborima, kao i njihove političke programe.

„Korekcije Ustava SR Hrvatske i donošenje Ustava Republike Hrvatske“ (183-190) četvrto je poglavlje, koje se bavi korekcijama staroga ustava i donošenjem novoga nakon pobjede nekomunističkih stranaka i konstituiranja prvoga višestranačkog Sabora. Autor je u ovom poglavlju iznio preambulu hrvatskoga Ustava, u kojoj je prikazana hrvatska državnost u različitim državnim oblicima. Navode se elementi kontinuiteta hrvatske državnosti poput „hrvatskih kneževina u VII. stoljeću“ (!), samostalne države iz 9. stoljeća, Hrvatskoga Kraljevstva iz 10. stoljeća i ostalih elemenata koji su spomenuti u prvom poglavlju knjige.

Poglavlje „Izvanjski poticaji bunjenja hrvatskih Srba i neki od prvih iskaza pobunjeničkog terora“ (191-216) započinje Šetićevim osvrtom na povijesnu suradnju Hrvata i hrvatskih Srba, poput borbe protiv Osmanlija, parlamentarne koalicije hrvatskih i srpskih stranaka od 1906. do 1918. te koalicije Radićeve Hrvatske seljačke stranke i Pribičevićeve Samostalne demokratske stranke između 1927. i 1931. godine. Velikosrpsku ideju autor je pojednostavio ne ponudivši kontekst vremena u kojem je nastala i kako se oblikovala. Opisuje uvjete u kojima se odvijalo obilježavanje šeststote

obljetnice Kosovske bitke na Gazimestanu 1989., a kasnije i zaoštavanje hrvatsko-srpskih odnosa. Napominje kako su zahvaljujući protuhrvatskoj propagandi iz Beograda hrvatski Srbi počeli vjerovati da su zaista ugroženi. Međutim, potrebno je reći da, unatoč tome što nema sumnje da je Miloševićev propagandni aparat bio vrlo jak i utjecajan na hrvatske Srbe, stvaranju osjećaja ugroženosti nisu odmogle ni izjave Franje Tuđmana tijekom predizborne kampanje prije održavanja prvih parlamentarnih izbora u Hrvatskoj poput „neki tvrde da je moja žena Srпкиnja, a ja sam sretan da ona nije ni Srпкиnja ni Židovka“ ili „u Hrvatskoj su svi ravnopravni, ali treba znati tko je domaćin, a tko gost“.⁴ Zbog ovih i sličnih propusta stječe se dojam subjektivnoga prikaza političkih okolnosti kojima se autor bavi u ovom poglavlju.

U šestom poglavlju „Nastajanje samostalne i suverene hrvatske države, njen obrambeni rat i međunarodno priznanje“ (217-284) Šetić nastavlja s izrazitom subjektivnošću opisivati daljnje događaje i političke sudionike. U rečenici „Kakve je posljedice imalo hrvatski misliti, osjećati i djelovati u socijalističkoj Hrvatskoj osjetio je Franjo Tuđman i na vlastitoj koži“ nije pojasnio što podrazumijeva pod hrvatskim mišljenjem, djelovanjem i osjećanjem. Dalje nastavlja: „Kao čovjek, povjesničar i političar Tuđman nikada nije stavljao znak jednakosti između srpstva i velikosrpstva. Srpstvo je za njega, kao i za svako logično i zdravo razmišljanje bilo prirodni nacionalni osjećaj pripadnosti srpskome narodu.“ Ovo je u najmanju ruku dvojbeno, kako zbog spomenutih izjava tijekom predizborne kampanje, tako i zbog činjenice da postoje i drugačiji opisi Franje Tuđmana koje je autor trebao uzeti u obzir ako je težio objektivnom prikazu prvoga hrvatskog predsjednika. Evo što o Tuđmanu kazuje Warren Zimmermann, posljednji američki veleposlanik u SFRJ (Zimmermannove riječi su važne jer se autor poslije osvrnuo i na njegov rad i mišljenje o raspadu Jugoslavije): „Fanatični hrvatski nacionalist Tuđman, mrzio je Jugoslaviju i njezine multietničke vrijednosti. Želio je hrvatsku državu za Hrvate i nije bio spreman jamčiti jednaka prava za 12 % hrvatskih građana koji su bili Srbi.“⁵ Ostaje otvoreno pitanje zašto se u opisu Tuđmana nije koristio i Zimmermannovim memoarima unatoč tome što je, prema autoru, Zimmermann „živeći u Beogradu i kontaktirajući uglavnom s ljudima iz jugoslavenske i srpske vrhovne vlasti (...), gledao na

4 Ivo Goldstein, *Hrvatska povijest*, Zagreb 2013., 418.

5 Warren Zimmermann, *Izvori jedne katastrofe*, Zagreb 1997., 15.

zbivanja u Jugoslaviji pretežito pristranim viđenjima tih ljudi.“ Međutim, Zimmermann nije propustio, unatoč svom boravku u Beogradu, nazvati pojedine sudionike srpske političke scene devedesetih godina upečatljivim epitetima. Tako je za njega Vojislav Šešelj psihopatski razbijač, a Slobodana Miloševića naziva glavnim pokretačem rušenja Jugoslavije. Autor jest koristio Zimmermannove memoare, ali služio se rečenicama izvan konteksta kako bi posijao sumnju u njegovu objektivnost. To je vidljivo na primjeru gdje autor tvrdi da Zimmermann „s divljenjem citira riječi jednog Srbijanca koji mu je kazao: 'Moji su preci jeli zlatnim vilicama, dok su Francuzi još jeli s prstima.'“ Stavljena u kontekst, Zimmermannova rečenica dobiva sasvim drugačiji smisao: „Srbi poput nekih drugih naroda, imaju navadu da protežu svoju obožavanu povijest preko njezine istinske dimenzije. Mnogi Srbi su mi govorili: 'Moji su preci jeli sa zlatnim vilicama dok su Francuzi jeli s prstima.'“⁶ Autor naposljetku opisuje početak ratnih stradanja, razaranja Vukovara i napad na Dubrovnik, a završava s popisom zemalja koje su priznale samostalnu i suverenu hrvatsku državu.

Poglavlje „Oslobodilačke akcije Hrvatske vojske i tijek uspostave teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske“ (285–316) prati događaje koji su se odvijali poslije sporazuma o prekidu vatre potpisanoga u Sarajevu 2. siječnja 1992. godine. U ovom je poglavlju autor predstavio Vanceov i Plan Z4, nije propustio nabrojati oslobodilačke akcije Hrvatske vojske koje su izvedene unatoč suprotnim sugestijama Europske zajednice, a naposljetku je opisao oslobodilačke akcije „Bljesak“ i „Oluju“. Istaknuo je kako su pojedinci unutar Hrvatske vojske počinili zločine nad srpskim stanovništvom. Na kraju poglavlja donio je i statističke podatke o broju prognanika i izbjeglica u Hrvatskoj (1996. – 1998.), ukupnom broju poginulih u Domovinskom ratu te broju uništenih i oštećenih objekata Katoličke crkve u Hrvatskoj.

Slijedi „Završni osvrt“ (317–331), a potom sažetak na engleskom jeziku (333–349), „Prilozi“ (351–459), „Literatura“ (461–470), „Kazalo osobnih imena“ (471–480) i „Životopis autora“ (481).

Djelo *Ostvarenje suvremene hrvatske države* nije osobito uspješan pokušaj prikazivanja puta do hrvatske samostalnosti ponajviše zbog nedostatka širega konteksta u kojem se on odvijao, selektivnoga pristupa literaturi, osobito o predsjedniku Tuđmanu, kao i visokoga nedostatka (samo)kritičnosti prema politici HDZ-a tijekom Domovinskoga rata. Ostaje dojam da je autor

svjesno krenuo prikazivati predsjednika Tuđmana i Hrvatsku demokratsku zajednicu kao jedine zaslužne političke sudionike burnih i složenih događaja hrvatske povijesti devedesetih godina 20. stoljeća. Također, prava je šteta što je autor propustio priliku osvrnuti se makar ukratko na političke događaje u Istri tijekom procesa raspada SFRJ i nastanka samostalne Hrvatske.

Nikša Minić

Zbornik u čast Petru Strčiću, ur. Maja Polić i Elvis Orbanić, Rijeka: Povijesno društvo Rijeka, 2012., 732 str.

Zbornik u čast Petru Strčiću objavljen je povodom sedamdeset i pete obljetnice života te pedesete godišnjice znanstveno-stručnoga rada uvaženoga akademika. Zamišljen je kao interdisciplinarna edicija koja sadrži znanstvene i stručne članke hrvatskih i stranih znanstvenika te stručnih djelatnika. Na samom početku stoji poznati Strčićev citat: „Nitko nikada ništa nije naučio – iz povijesti!“, koji u bitnome sažima zaključke njegova cjelokupnoga životnog i radnog iskustva. Uvodnu riječ potpisuje akademik Daniel Rukavina, predsjednik Uredničkoga savjeta Zbornika. U njoj se ukratko navodi povod ovom izdanju te ističe značaj prinosa Petra Strčića za razvoj povijesne znanosti zapadne Hrvatske.

Zbornik je podijeljen na pet osnovnih cjelina sastavljenih od raznih članaka znanstvene i stručne tematike. Većina je objavljena na hrvatskom jeziku, uz nekolicinu na slovenskom. Sažeci članaka prevedeni su na talijanski i engleski jezik.

Prva cjelina sastoji se od članka „Akademik Petar Strčić. Leksikonska biobibliografija. U povodu 75. obljetnice života i 50 godina znanstveno-stručnog rada“ (3-23) fra Franje Emanuela Hoška i Maje Polić, koji se bavi životom i djelom akademika Petra Strčića – pružen je kratak pregled njegova života, obiteljske povijesti, školovanja i usavršavanja, profesionalnoga i stvaralačkoga rada, mnogobrojnih aktivnosti i funkcija koje je obavljao i obnašao. Uz to su navedene razne nagrade i priznanja, ali i kazne koje je tijekom života dobivao. Naveden je i popis 67 knjiga kojima je autor ili koautor. Spomenuta je i literatura o Strčiću, u koju spadaju razni pozitivni i negativni tekstovi te izjave o njemu.